

3. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 17 қаңтар. «Қазақстан жолы – 2050: Біртұтас мақсат, біртұтас мүдде, біртұтас болашақ» // strategy2050.kz.

### Цифрлық платформалардың экономикаға әсері

А.С.Муқанова <sup>1</sup>, М.М.Хасенова <sup>2</sup>

<sup>1</sup> «Менеджмент» кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

<sup>2</sup> «Менеджмент» мамандығы бойынша 4 курс студенті  
as\_ardashka\_89@mail.ru makpalmusrepovna@gmail.com

<sup>1,2</sup> Бөкетов университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Онлайн платформалар тез арада экономика мен қоғам үшін ерекше маңызды құбылысқа айналды. Олар тұтынушыларға және бизнеске айтарлықтай артықшылықтар әкелді, мысалы, оларға көбірек адамдармен, сауда серіктестерімен және клиенттермен тиімдірек байланысуға және мемлекеттік қызметтерді көрсетуге көмектесу. Бұл шолу Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымын (ЭЫДҰ) қарастырады және цифрлық платформалардың сипаттамаларын және олардың экономикаға, қоғамға және саясатқа әсерін талқылайды, сондай-ақ еңбек нарығын реттеу, салық салу және құпиялылықты қамтамасыз ету мәселелерін қарастырады.

Кілт сөздер: онлайн-платформалар; цифрландыру; сандық платформалардың әсері.

Цифрлық платформалардың экономикаға әсері Сандық платформалар ұйымның бизнес үлгісіндегі өзгерістерге әсер етеді. Ұйымның бизнес-модельіндегі заманауи трансформациялар басшылар мен менеджерлерден мұндай өзгерістердің қажеттілігін толық түсінуді талап етеді. Тақырып Қазақстанда да, бүкіл әлемде де өзекті. Бірақ басқа дамыған елдерде оны жүзеге асыру шаралары бұрыннан басталған болса, Қазақстанда бұл салыстырмалы түрде жақында ғана қолға алынды. Бұл осы тақырыпты зерттеуді және осы сияқты еңбектерде оның әртүрлі аспектілерін қамтуды қажет етеді.

Цифрлық экономиканың маңызды қозғаушы күші заманауи цифрлық платформалар болып табылады. Олар қарапайым пайдаланушыларға да, компаниялар мен ұйымдарға да мүмкіндік береді өз қызметін әртүрлі салаларда жүзеге асырады: бизнес, коммерциялық емес сектор, байланыс, мәліметтермен алмасу және т.б. Онлайн платформалар біздің күнделікті өміріміздің бір бөлігіне айналды, біз оларға жеке және кәсіби түрде тәуелді болдық. Онлайн платформаларды пайдалана отырып, біз тауарлар мен қызметтерді сатып аламыз және сатамыз, ақпарат табамыз және бір-бірімізбен байланыста боламыз. Біз оларды іздеу үшін пайдаланамыз: ойын-сауық, жаңалықтар, көлік, тұрғын үй, жұмыс және қызметкерлер, қосымшалар және көптеген басқа мақсаттар. Цифрлық платформалар әртүрлі тараптарға мүмкіндік беретін құралға айналды желіде өзара әрекеттесу. Платформалық бизнес деректерге негізделген экономикада айтарлықтай артықшылықтарға ие. Делдалдар ретінде әрекет ете отырып, олар платформа пайдаланушылары арасындағы онлайн әрекеттер мен транзакцияларға қатысты барлық деректерді жазып алу және алу мүмкіндіктеріне ие.

COVID-19 пандемиясы цифрлық платформалардың заманауи экономикаға әсерін арттырды. Бұл тауарды жеткізу бизнесінің дамуына серпін берді. Искерлік және жеке қарым-қатынас дерлік желіге көшті. Сандық платформалар экономикалық белсенділік үшін мүмкіндіктер берді. Бұл шолуда Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымдары қарастырылады (ЭЫДҰ). ЭЫДҰ-ның цифрлық платформаларды зерттеуге шақыруына 2016 жылғы Канкун цифрлық министрлік декларациясы түрткі болды, онда министрлер өндірісте, тұтынуға және ынтымақтастықта инновацияларды дамыту үшін онлайн платформалар

ұсынатын мүмкіндіктерді пайдаланады, сонымен бірге әлеуметтік саланы зерттейді, және экономикалық пайдалар мен платформа мәселелері, сондай-ақ саясат пен нормативтік сәйкестік. Интернет-платформалардың біздің өмірімізге ықпалының кеңеюінің салдарына жүгінбес бұрын, бұл құбылыстың мәнін анықтау қажет. Экономика көп жақты нарықтар тұжырымдамасының айналасында айналатын платформалардың анықтамасын пайдаланады: платформалар бір-бірімен басқаша әрекеттеспеуі мүмкін тұтынушылардың әртүрлі түрлері арасындағы алмасуға делдалдық етеді; олар желі әсеріне ұшыраған пайдаланушылардың әртүрлі, бірақ өзара тәуелді топтары арасындағы транзакцияларға делдалдық етеді. Онлайн платформаларды пайдаланатын адамдар мен ұйымдарды клиенттер немесе платформаның жай пайдаланушылары деп атаған дұрыс. Осылайша, есеп келесі анықтаманы пайдаланады: онлайн платформа - бұл Интернет арқылы өзара әрекеттесетін екі немесе одан да көп ерекше, бірақ өзара тәуелді пайдаланушылар топтары (фирмалар немесе жеке тұлғалар) арасындағы өзара әрекеттесуді жеңілдететін цифрлық қызмет. Бұл анықтама үкіметтік, коммерциялық және коммерциялық емес платформаларға әсер етеді, әсіресе пайдаланушыны анықтауға жеткілікті икемді болсақ. Осылайша, пайдаланушы үкіметтер әзірлеген онлайн платформалар негізіндегі мемлекеттік қызметтерді тұтынушы – азамат та бола алады. Сонымен қатар, онлайн платформаларды пайдаланатын және олардың пайдасын көретіндерге жеке тұтынушылар ғана емес, сонымен қатар жұмысшылар, үкіметтер мен кәсіпорындар, сатып алушы, сатушы немесе жұмыс беруші ретінде әрекет ете алатын ұйымдар кіреді.

Есеп онлайн платформалардың жалпы экономикалық сипаттамаларын анықтайды:

1) Оң тікелей және жанама желі әсерлері. Желі эффектісі платформаның пайдалылығының артуына қатысты, өйткені оның пайдаланушылары өзара әрекеттесудің екі жағында да (пайдаланушы және бизнес) өседі.

2) Айқас субсидиялау. Экономикалық жетістікке жету үшін онлайн-платформалар әртүрлі нарықтарды пайдаланады, осылайша қаржыландырудың көпжақты сипатын пайдаланады.

3) «Жүксіз таразылар». Бұл термин өндірістің әртүрлі факторларымен өсу шектелетін физикалық тауарлар нарықтарымен салыстырғанда деректерді сақтау, өңдеу және беру шығындарының төмен болуына байланысты жылдам және арзан экстенсивті өсу мүмкіндігін көрсетеді.

4) Жаһандық қамту. Онлайн платформалар өз қызметтерін жаһандық деңгейде ұсына алады, бұл өз кезегінде жылдам және тиімді өсуге мүмкіндік береді.

5) Панорамалық тәсіл. Платформаларды пайдаланатын компаниялар берілген платформада немесе платформаларда ұсынатын екі немесе одан да көп қызметтердің бірін-бірі толықтыруына байланысты шығындарды үнемдеуден пайда көреді.

6) Пайдаланушы деректерінің үлкен көлемін жасау және пайдалану. Пайдаланушылар ұсынған деректерді капиталдандыру барлық онлайн платформалардың ортақ мүмкіндігі болып табылады.

7) Инновацияның серпінді сипаты. Онлайн платформалар нарықтар мен нарықтық қатынастарды түбегейлі өзгертеді немесе тіпті жаңаларын жасайды. Бұл оларды әзірлемелер жылдарға созылатын және бірте-бірте жүзеге асырылатын басқа инновациялық салалардан ерекшелендіреді.

8) Қымбат шығу. Онлайн платформалар қызметтерді, ақылы мазмұнды ұсыну және деректерді жинақтау арқылы басқа қызметтерге ауысу процесін қиындатады.

Цифрлық платформалардың әсері:

Онлайн платформалар пайдаланушылар арасындағы өзара әрекеттесуді және осы өзара әрекеттесулер туралы деректерді жинау мен пайдалануды жеңілдету үшін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалануды қоса алғанда, бірқатар ортақ мүмкіндіктерді бөліседі. Олар инновацияларды басқарады және цифрлық экономика мен қоғамда маңызды рөл атқарады. Әрі қарай, біз онлайн платформалардың қоғамға әсері туралы бірнеше мысалдарды қарастырамыз.

Экономикалық салдары:

Онлайн платформалар жаһандық экономика мен мемлекеттердің макроэкономикалық көрсеткіштерінің дамуына елеулі үлес қосты. Ең бастысы, олар инновацияға, өнімділіктің өсуіне және халықаралық саудаға ықпал етті. Онлайн платформаларды енгізу және дамыту бизнестің, тұтынушылардың мінез-құлқына және мемлекеттік қызметтердің дамуына әсер етті. Осылайша, шағын және орта бизнес көрсететін қызметтер арқылы өз өнімдерін ұсына алды, алыптар компаниялар:

Google, Amazon, AliExpress және т.б. Тұтынушылар, өз кезегінде, тауарлар мен қызметтерді сатып алу кезінде шығындарды азайтты. Олар іздеуге аз уақыт жұмсай бастады, баға мен сапаны салыстыра алды, сондай-ақ тауарларды өз орналасқан жерінен алыс сатып ала алды. Айта кетерлігі, онлайн-платформалар карта, пошта, төтенше жағдайлар қызметімен байланыс сияқты мемлекеттік қызметтерді де ұсынады.

Цифрлық технологияларды және жаңа бизнес үлгілерін пайдалану делдалдық жұмыстың пайда болуына ықпал ететін онлайн платформалардың пайда болуына әкелді. Олар жұмыс жағдайларын өзгертуде, бұл бірқатар сұрақтарды тудырды: аутсорсинг пен серіктес платформалардан табыс алатын адамдар жұмысшы немесе өзін-өзі жұмыспен қамтыған кәсіпкерлер мәртебесіне ие болуы керек пе? Онлайн жұмысшылар үшін жаңа мәртебе жасау керек пе? Жұмыспен қамту мәртебесі маңызды, себебі ол қызметкерлерге медициналық сақтандыру, еңбекті сақтандыру, жалақының тұрақтылығы, жыл сайынғы ақылы еңбек демалысы, қауіпсіздік ережелері, халықаралық еңбек құқықтары мен стандарттары, кәсіподақтар мен келіссөздер құқықтарына қатысты құқықтық қорғауларға әсер етеді. Сонымен қатар, онлайн платформалар арқылы да көп жұмыстар атқарылуда.

Әлеуметтік салдары:

Онлайн платформаларды пайдаланудың басты мәселелерінің бірі - құпиялылық. Қазіргі уақытта ең үлкен платформалар пайдаланушылар ұсынған немесе олардың қызметі кезінде жазылған деректердің үлкен көлемін біріктіреді. Бұл мәселені бірнеше құрамдас бөліктерге бөлуге болады: 1) жауапкершілік; 2) қауіпсіздік.

Соңғы онжылдықта онлайн платформалар қоғамның саяси саласына да әсер етті. Бұл көбінесе ашық пайдаланушы рұқсатымен байланысты. Сандық платформалар мұны басқалармен бөлісуді және талқылауды жеңілдетеді. Олар адамдарды оқыту процесіне қатысады. Кейбір жағдайларда, әсіресе дамушы елдерде, онлайн платформалар ең жақсы білім беру мүмкіндіктерін қамтамасыз ете алады.

Бүгінгі экономика онлайн платформаларға көбірек сүйенеді, бірақ олардың таралуы өзімен бірге бірқатар қиындықтарды да алып келді. Осылайша, онлайн платформалар қазірдің өзінде желіден тыс фирмаларды ығыстырып, бар бизнес үлгілеріне күмән келтірді. Интернет-платформа нарығының тез дамып келе жатқаны сонша, ұлттық заңнаманың оны реттеуге уақыты жоқ. Сонымен қатар, желілік платформалардың қызметі қоғамға әсер ету үшін пайдаланушы деректерін пайдалану туралы белгілі болғаннан кейін саясаткерлердің назарын аударды. Сонымен қатар, онлайн-платформалар салық салу, жұмыспен қамту және азаматтардың құқықтарын сақтау мәселелерін реттейтін монополияға қарсы қызметтер мен органдардың назарын аударады. Осылайша, онлайн платформалар экономика мен қоғамға өзінің артықшылықтарын көрсетіп қана қоймай, бірқатар мәселелерді көтерді. Есептердің ең маңызды үлесі онлайн-платформалар нарығының біркелкі еместігін, оның сәйкессіздігін және соның салдарынан цифрлық платформалардың қызметін реттеудің бірыңғай тәсілін әзірлеудің қиындығын нақтылау болып табылатынын атап өткен жөн.

### Әдебиеттер тізімі

1. «Цифровизация Казахстана: новые горизонты роста». Халықаралық зерттеулердегі Қазақстанның цифрландыру мәселелері туралы талқыланған мақалалар жинағы (2021).
2. «Цифрландырудың экономикаға оң әсері көп». Цифрландыру нәтижесінде пайда болған экономикалық жетістіктер туралы ақпарат (2024).
3. Tapscott, D. (1999). «Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence». Онлайн экономикадағы алғашқы теориялық көзқарастар.

4. «Индустрия мен өнеркәсіпті цифрландыру.» Өндірістік сектордағы технологиялық өзгерістер (2022).

5. «Цифрлық трансформация және жаңа нарықтар» Онлайн сауда мен интернет-маркетингтің шағын бизнеске әсері (2024).

## **Женское предпринимательство и программа будущих исследований**

А.О. Мусабекова

м.э.н., старший преподаватель кафедра Менеджмент  
aynash.musabekova.82@mail.ru

Бөкетов университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: Женское предпринимательство играет ключевую роль в социальном и экономическом развитии. За последние десятилетия женщины-предприниматели оказали значительное влияние на национальную и мировую экономику. Однако, несмотря на активизацию исследований, наше понимание этой области остается фрагментарным. Мы подчеркиваем, что будущие исследования в области женского предпринимательства могут углубить теоретические корни в контексте, влияние культурных ценностей, межнациональные различия, многоуровневые предпринимательские барьеры, цифровое предпринимательство, гендерные различия в самооэффективности предпринимателей и многое другое намерение и роль генеративного искусственного интеллекта (ИИ).

Ключевые слова: Женское предпринимательство, женщины-предприниматели, искусственного интеллект (ИИ), цифровое предпринимательство, гендер.

За последние десятилетия участие женщин в создании и управлении новыми предприятиями быстро возросло, внося значительный вклад в мировой экономический рост и социальную устойчивость. Несмотря на недавние проблемы, с которыми сталкиваются предприниматели в связи с пандемией (например, вынужденный уход из бизнеса), женщины, особенно в странах с доходом выше среднего, продемонстрировали рост предпринимательских намерений и реализации стартапов в период с 2019 по 2021 год [1]. Десятилетия процветания бизнеса, управляемого женщинами, и устойчивый интерес к предпринимательству в связи с пандемией свидетельствует о неизменной важности женщин-предпринимателей в оживлении мировой экономики. В то время как растущее влияние предпринимательской деятельности женщин привело к росту интереса ученых к женскому предпринимательству, в этом направлении исследований преобладают исследования, посвященные развитым англосаксонским странам. Несмотря на увеличение числа исследований, проводимых в развивающихся странах, такие исследования по-прежнему в основном основаны на теориях предпринимательства, укоренившихся в западных обществах, которые часто существенно отличаются от незападных обществ с точки зрения институциональных или культурных систем, регулирующих предпринимательскую деятельность женщин [2]. В связи с этим утверждает, что современное понимание женского предпринимательства, ориентированное на Запад, является географически предвзятым. Повторяя этот аргумент, подчеркивают, что сфера женского предпринимательства не имеет теоретического обоснования - но доходы, полученные от других незападных развивающихся стран или стран с формирующейся рыночной экономикой. Однако знания о женском предпринимательстве в других контекстах, особенно в таких крупных странах, как Китай, важны для теоретического развития этой области, поскольку женщины-предприниматели в этих регионах вносят значительный вклад в глобальное экономическое и социальное развитие [3]. Например, рост и развитие Китая, крупнейшей незападной экономики, оказывает значительное влияние на мировые рынки. Более глубокое понимание женского